

Шевченкові – 200 років

Світлана Брижицька

ТО ХТО Ж ВОНА – ОСТАННЯ НАРЕЧЕНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА?

Жінки в житті Тараса Шевченка, видатного українського поета і талановитого художника, – чи не найбільш інтригуюча тема, яка цікавить не лише науковців, а й пересічних громадян. І цей інтерес можна зрозуміти, оскільки за часів радянської влади не дуже було прийнятним висвітлювати особисте життя видатних людей. І це стосувалося не лише Великого Кобзаря.

Здавалося б, із досліджень науковців 1990-х років про жіноцтво в оточенні поета вже все давно відоме, вивчене і надруковане: починаючи від Тарасового дитячого неусвідомленого захоплення-дружби керелівською дівчинкою із кріпацької сім'ї Оксаною Коваленко, потім вільною полькою – швачкою Ядвігою Гусиковською, сиротою німкенєю Машею (Амалією Клоберг), племінницею чернігівського діда і «любою кумасею» Надією Тарновською, дружиною поміщика Платона Закревського «Ганною вродливою» (так називав її поет), донькою князя Миколи Рєпніна письменницею Варварою Рєпніною (була йому добрим другом і духовною сестрою), донькою священика Феодосією Кошиць (чи не єдине взаємне кохання), татаркою Забаржадою, дружиною коменданта Новопетровського укріплення Агатою Усковою (нерозділене кохання), молодою актрисою з Нижнього Новгороду Катериною Піуновою (нерозділене кохання), прохорівською чарівницею, дружиною видатного вченого Михайла Максимовича Марією Василівною, гувернанткою в сім'ї Варфоломія Шевченка Наталкою Шуляченко, кріпачкою корсунського князя Лопухіна Харитиною Довгополенко – до фатальної зустрічі зі служницею родини поміщиків Макарових Ликерою Полусмак (1840–1917). Ликера – українка, уродженка села Липовий Ріг Ніженського повіту Чернігівської губернії. Шевченко запропонував їй одружитися. Вона погодилася. Були серйозні приготування до весілля, однак воно не відбулося.

Після цього Шевченко від усіх своїх приятелів душевно затаївся і навіть дозволяв собі, як згадує М. Микешин, негативні висловлювання про жіноцтво. Він уже не посвячував більше нікого у свої сердечні справи й переживання.

Після смерті Тараса Шевченка багато років усі вважали, що саме Ликера Полусмак була його останньою любов'ю й нареченою. Утім, це не так.

Радянський дослідник лєнінградського архіву М. Моренець віднайшов багато цінних матеріалів про Шевченка, зокрема і про останню любов поета, встановив її ім'я і клопотання про дозвіл на шлюб. Утім, це була не Ликера Полусмак. Відомий радянський шевченкознавець М. Шагінян підтверджує це.

І от цього року, коли ми святкуємо до 200-ліття від дня народження Тараса Шевченка, сталося неймовірне: тема «виринає» із забуття. Олег Вареник, ретельний петербурзький дослідник, до речі, наш земляк – уродженець Черкащини, доля якого закинула ще в радянські часи у Північну Пальміру, нарешті ставить останню крапку в Шевченкових пошуках світлої натхненної половинки, яка розірвала б коло його самотності. О. Вареник називає ім'я дівчини, з якою Шевченко був заручений за десять днів до своєї смерті і про яку ніхто з його оточення не знав.

Олег Павлович із 1990 року захопився вивченням історії Стрельни, що за 19 км від Санкт-Петербурга. 1996 року заснував на громадських засадах музей «Морська Стрельна». Написав і видав 40 брошур та опублікував близько 200 статей у періодичній пресі про Стрельну та її видатних мешканців. Одна з перших публікацій – про Тараса Шевченка. Відомо, що в цьому дачному селищі Петергофського повіту поет часто бував улітку 1860 року у своїх земляків – Олександрі Куліш (письменниці Ганни Барвінок), її сестри Надії Забіли (у дівочтві Білозерська), яка жила там із дочкою Надією (май-

бутньою письменницею Наталкою Полтавкою) і невінчаним чоловіком Матвієм Симоновим (М. Номисом). До сестер на дачу часто приїздив один з організаторів Кирило-Мефодіївського братства Василь Білозерський із дружиною Надією (в дівоцтві Ген) та інші. І саме в Стрельні Шевченко захопився Ликерою Полусмак.

Із нового дослідження Олега Вареника дізнаємося, що одного дня наприкінці 1860 року в Петербурзі Шевченко зустрів свого старого знайомого, колишнього дворецького садиби «Холухович», а тепер міщанина Івана Севастіановича Шарікова. Останній привіз у столицю, аби видати заміж, одну зі своїх дочок – юну Анну. Шаріков розповів Шевченкові, що відпустивши від поміщика він отримав за те, що виростив названу дочку Анну, яка була «дитиною любові» дідича Ренні та заміжньої жінки, котра жила у свого коханого, переховуючись від чоловіка. Мати Анни померла при її народженні.

Шевченка, як людину високої чутливості, ця історія не могла не схвилювати.

Та й Анна йому сподобалася. Вирішили придивитися одне до одного ближче.

Як переконливо стверджує Олег Вареник, спираючись на архівні документи, таємні заручини Тараса Шевченка і Анни Шарікової відбулися 15 лютого 1861 року. Цього ж дня поет закінчив свій останній вірш «Чи не покинуть нам, небого...», де він кілька разів звертається до Анни: «моя сусідонька убога», «дружина святая!», закінчуючи словами про мрію, що збулася:

*Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини насажу,
Прилинеш ти у холодочок,
Тебе, мов крало, посажу.*

Через десять днів, 26 лютого (10 березня за н. ст.), Шевченко раптово помер, забравши в могилу свою останню таємницю.

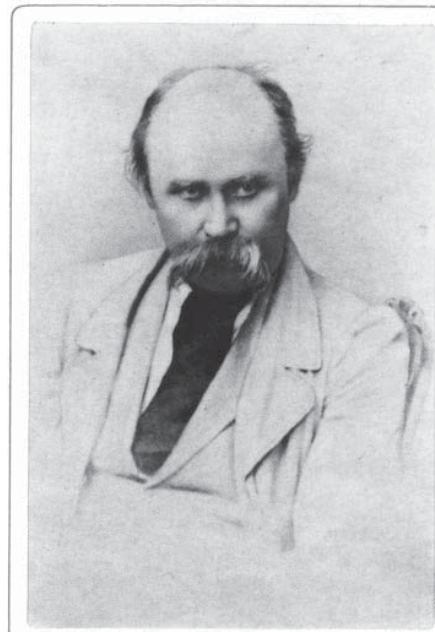
Анна Іванівна після смерті свого нареченого повернулася в Лугу, повітове місто Санкт-Петербурзької губернії. У війну 1877–1878 років служила сестрою-жалібницею. Довго берегла посаг нареченого. 1867 року невідомі загаломі рукописи поета віддала на розгляд лужському міщанину Орлову, котрий їх не повернув, повідомивши, що вони згоріли разом із будинком.

1896 року Анна Іванівна домагалася у влади, як єдина спадкоємиця, повернення викраденого в неї архіву Т. Г. Шевченка, оскільки була спроба його опублікувати сторонніми особа-

*Подорож на Україну
не тільки не порадувала його,
а ще більше засмутила.
Народ конав у ярмі жорстокої панщини,
його рідня — брати і сестри —
залишалися кріпаками,
кругом була «неправда і неволя».
Скрізь, де він тільки побував,
поет чув нарікання на «панів неситих».*

*Приятель Шевченка з Переяслава
А. О. Козачковський,
якому Тарас Григорович у 1859 р.
подарував цю фотографію,
відзначив,
що Шевченко на ній дуже схожий на себе.*

*З цього фотопортрета
Тарас Григорович
виконав
у 1860 році
офортний автопортрет.*

ми. Під час слідства виявилось, що ця справа більш політична, ніж приватна, адже стосувалася опального поета та ще і його заміток про імператорський «Маніфест про Скасування кріпосного права», а також про «Загальне положення про селян, які звільнилися від кріпацької залежності» 1861 року, тому вирішили все тихо «прикрити». Анну Шарікову відправили у Свято-Духів Новгородський монастир, де вона дожила до Жовтневого перевороту і померла близько 1920 року.

Анна Іванівна Шарікова зберегла Шевченкові вірність, так і не одружилася, залишилася «девицей». Тому вона справді єдина, хто має моральне право називатися нареченою Тараса Шевченка. Але нічого цього ми б не дізналися, якби не наполегливі пошуки й не велика українська душа відомого стрельненського дослідника Олега Павловича Вареника.